

Före första världskriget (1861-1914)

För att förstå världskrigen är det viktigt att förstå bakgrunden, varför det gick som det gick...

Tysklands enande

Preussens kung Wilhelm I ville ha ett stort enat Tyskland. Han ansåg att det för detta bl a behövdes en stark armé. Han förlängde den obligatoriska värnplikten till tre år och rustade med nyare och effektivare vapen. Bit för bit enade han, med hjälp av regeringschefen Otto von Bismarck, delar av Tyskland (Preussen); krig mot Danmark 1864, kriget mot Österrike 1866. För att slutgiltigt ena hela Tyskland startades, med list, krig mot Frankrike 1870.

Wilhelm I

Bismarck och Wilhelm I lyckades med att ena hela det tyska riket (Preussen, Bayern, Sachsen och Württemberg) och den 18 januari 1871 utropades Wilhelm I till kejsare över hela Tyskland.

Konsekvenser av Tysklands enande

- Tyskland hade nu en stor välutvecklad, inflytelserik krigsmakt. Trodde dessutom att alla politiska stridsfrågor kunde lösas med våld.
- Det enade tyskland blev Europas främsta industrination. Redan år 1900 producerade Tyskland lika mycket järn och stål som Storbritannien och Frankrike tillsammans.
- Tyskland fortsatte att styras konservativt, av kejsaren. Adeln hade fortsatt privilegier och makt. (folket "vana" att någon bestämde över dem...)

Orsaker till första världskriget (finns många, här är några)

- Den starka nationalismen som råder i Europa vid den här tiden. Alla tycker att "mitt land är bäst, vi förtjänar mest".
- Maktförskjutningarna i Europa; ett enat stortyskland, makthungrigt Österrike-Ungern.
- Krigsromantiseringen. Alla ser krig som en snabb, enkel och hedervärd lösning på konflikter. (Krigsutbrottet väckte faktiskt jubel, alla var säkra på att deras land skulle vinna. "Pojkarna är hemma igen till jul", sade folk.)
- Imperialism och kolonialism. Europas ledande makter hade under 1880-1914 koloniserat (eg. erövrat/intagit med våld) stora delar av Afrika och Asien. Alla ville ha mer land och makt.

Vad står de olika länderna inför krigsutbrottet?

Tyskland – Kejsar Wilhelm II vill ha mer makt i världen, "Tyskland måste få en plats i solen". Skaffar sig kolonier och upprustar sin flotta. Hotar därigenom Storbritannien.

Österrike-Ungern – känner sig hotade. Försöker hålla ihop sitt stora rike av tjecker, polacker, kroater m fl. Kommer då på kant med Ryssland men har bundsförvanten Tyskland i ryggen.

Italien – är avundsjukt. Vill ha mer kolonier, mer makt. Står på tysklands sida.

Storbritannien- ser sig som balansens väktare. Inget land får ha för mycket makt (utom de, givetvis...) Känner sig hotade av Tyskland på haven och i kolonierna.

Frankrike – vill ha hämnd för nederlaget 1871.

Ryssland – ser sig som Balkanhalvöns beskyddare (vill eg. utöka sitt inflytande där) och hamnar därför i konflikt med Österrike-Ungern och Tyskland.

Utlösande faktor blir konflikten på Balkanhalvön inom Österrike-Ungern...

Österrike-Ungern är en stormakt (se karta) med många olika folkslag. Den Österrikiske kejsaren Frans Josef härskar över tyskar, ungrare, italienare, tjecker, slovakar, serber, kroater och andra. Serber och kroater bor längst söder ut, närmast den självständiga staten Serbien. De vill göra sig fria och ansluta sig till ett nytt Storserbien. Deras plan gick ut på att med terror få bort Österrike-Ungern...

Europa före första världskriget

Österrike-Ungern före första världskriget

Första världskriget bryter ut 1914

Skotten i Sarajevo

- Den 28 juni 1914 i Bosniens huvudstad Sarajevo.
- Österrikes kronprins Frans Ferdinand och hans hustru skjuts och dör.
- En 19-årig student, Gavrilo Princip, grips. Han tillhör en grupp Serbiska nationalisterna som kallar sig "Svarta handen".
- Österrike håller Serbien som ansvarig för det som skett och ställer ultimatum – som avvisas. (se "svarta veckan" nedanför).
- Den 28 juli, exakt en månad efter skotten, förklarar Österrike krig mot Serbien.

Svarta veckan (Så kallas tiden mellan torsdagen den 23 juli – söndagen den 1 augusti 1914.)

- 23 juli ställdes ultimatum, som bl.a. innebar österrikisk medverkan i en polisutredning om mordet. Svar skulle ges inom 48 timmar.
- 25 juli meddelade Serbien att man gick med på det mesta, förutom den österrikiska medverkan i utredningen.
- 28 juli förklarade Österrike krig mot Serbien. De vet redan att de kommer att få stöd från Tyskland. Sedan gick allt väldigt fort.
- 29 juli påbörjades en partiell mobilisering i Tyskland och man meddelade Storbritannien att landet knappast kunde stå neutralt i en internationell storkonflikt.
- 30 juli mobiliserade Ryssland, som hela tiden visat att de kommer att ställa upp på serbernas sida. Tyskland försökte förmå Ryssland att avbryta mobiliseringen.
- Den 1 augusti förklarade Tyskland krig mot Ryssland. Tyskland begärde att Frankrike skulle stå neutralt i konflikten med Ryssland, vilket avvisades.
- Den 2 augusti togs Luxemburg av Tyskland som också begärde fri lejd genom det neutrala Belgien. Detta krav avvisades av Storbritannien som varnade Tyskland för ett angrepp på Belgien.

- Den 3 augusti förklarade Tyskland krig mot Frankrike.
- Den 4 augusti gick Tyskland in i Belgien och natten mellan den 4 och 5 augusti förklarade så Storbritannien krig mot Tyskland.

På bara en vecka var nästan hela Europa i krig. Storkriget var ett faktum.

Schlieffenplanen (ett bevis på hur väl förberett kriget var...av tyskarna)

- Tysk krigsplan utarbetad av Alfred von Schlieffen i början av 1900-talet.
- Schlieffenplanens mål var att vid ett eventuellt krig mot Frankrike slå landet snabbt, eftersom man inte ville ha något tvåfrontskrig mot Frankrike och Ryssland.
- Gick ut på att tyskarna skulle marschera genom Nederländerna och Belgien med huvudstyrkan för att inta Paris bakifrån. På så sätt skulle tyskarna slippa gå via de franska befästningarna vid Tysk-Franska gränsen, och kunde anfälla Paris från två håll.
- Planen omarbetades dock av överbefälhavare Moltke efter Schlieffens död och tyskland hamnade ändå i ett tvåfrontskrig... Moltke fick sparken.

Fördelningen under kriget – Allianserna

<u>Trippelalliansen</u>	mot	<u>Trippelententen</u>
Tyskland	} Centralmakterna	Storbritannien
Österrike-Ungern		Frankrike
Bulgarien		Ryssland (till 1917)
Turkiet		Bulgarien
Italien (fram till 1915)		Belgien
		Italien (från 1916)
		USA (från 1917)

Nytt sätt att kriga

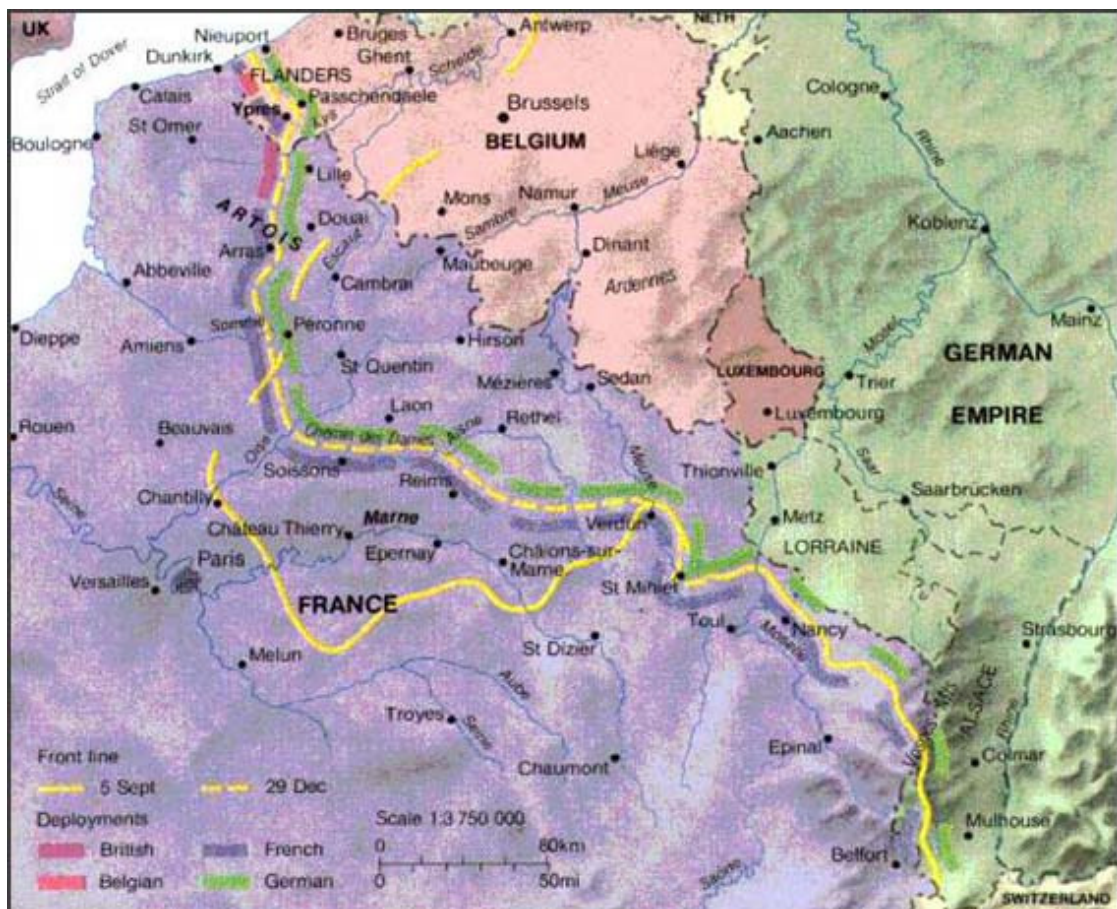
Första världskriget har kallats för det första moderna kriget. När kriget bröt ut befann sig Europa i ett optimistiskt tillstånd där man satsat på industri och teknologi... Avigsidan av det var att man nu kunde massproducera vapen, vilket ledde till en ny sorts krigsföring där soldaterna dog på löpande band. Det hade aldrig skett förut.

- **Flyg** – användes för spaning och sedan jakt- och bombflyg
- **Stridsvagnar** – användes först av engelsmännen vid Somme 1916. Tog sig fram genom taggtråd och banade väg för infanteriet.
- **Ubåtar** – tyskarna sänkte mängder med fartyg, både krigsfartyg och handelsskepp. Detta var en av anledningarna att USA tillslut gav sig in i kriget.
- **Taggtråden** – uppfanns under lutet av 1800-talet, utgjorde ett effektivt stopp för framryckningar inom artilleriet.
- **Gas** – senapsgas, uppfanns 1916 av tyskar, användes som stridsmedel under 1917-1918.
- **Kulsprutor** – kunde skjuta 5-600 skott i minuten och kunde ha en enorm räckvidd.
- **Eldkastare** - åstadkommer en 25–100 m lång eldstråle. Introducerades av tyskarna, var stationära och kunde inte bäras.
- **Granater** – kunde åstadkomma stor skada. 1914 avfytrade sen brittiska armén totalt 545 granater. År 1916 hade siffran stigit till 6,5 miljoner granater. (Utveckling!)

Krigets förlopp

Västfronten (stillastående ställningskrig)

- *Undret vid Marne* (flod i norra Frankrike). Slag vid floden Marne, fyra dagar i slutet av augusti 1914. De allierade lyckades stoppa den tyska offensiven och "räddade" Paris. General Foch sände följande meddelande "*Hårt ansatt på min högerflank. Min center ger efter. Omöjligt att manövrera. Situationen utmärkt. Jag går till anfall.*" Drygt 80 000 franska soldater stupade/sårades. → Ledde till ställningskrig/skyttegravsrig.
- *Slaget vid Somme* (flod i norra Frankrike). 1 juli-18 november 1916. Var det slag under första världskriget som förorsakade de största förlusterna för båda sidor. Var ett försök att åstadkomma en förändring i det ställningskrig som hade uppstått. Britterna förlorade ca 400 000 man (varav 58 000 första dagen!), fransmännen ca 200 000. Tyskarnas förluster anges i olika källor till mellan 400 000 och 600 000 stupade. I snitt dog 10 000 soldater om dagen...
- *Slaget vid Verdun* (stad i norra Frankrike). 21 februari 1916 – 18 december 1916. Den tyska armén angrep fransmännen med massiv artilleribeskjutning för att sedan rycka fram, för första gången med understöd av eldkastare. Staden Verdun lyckades man dock inte inta. Slaget blev en strategisk katastrof för tyskarna, eftersom man led mycket svåra förluster under slaget. Fransmännen led emellertid också stora förluster. Enligt en engelsk källa var de franska förlusterna 542 000 man och de tyska var 434 000 man.

Västfronten 1914

Östfronten (rörligt krig)

Även på östfronten var kriget grymt. Mer än 3 miljoner soldater dog i striderna och drygt 9 miljoner sårades.

- Startade den 17 augusti 1914 när den ryska armén invaderade östra Preussen. I början såg den ryska armén så stark ut att den tyska generalen Prittwitz beslöt att han skulle retirera. Han blev genast ersatt av fältmarskalken Hindenburg. (Tyskarna gillar inte fegisar...)
- *Slaget vid Tannenberg*, 23-31 augusti 1914. Hindenburgs plan lyckas och den ryska armén blir fullständigt omringad och får ge upp. 92 000 ryssar blir krigsfångar.
- *Slaget vid Masuriska sjöarna*, 5-15 september 1914. De tyska trupperna hade fått förstärkning från västfronten (eftersom tyskarna insett att där hände det inte så mycket...) och vann stort. Över 100 000 ryska soldater dör.
- Österrikiska trupper försöker i augusti 1914 att gå mot Warszawa och möts den 30 augusti av ryska trupper som slår tillbaka anfallet. 130 000 österrikiska soldater såras/dör.
- Från sommaren 1915 går tyskarna till anfall längs hela östfronten och tränger långt in i Ryssland. → Ledde till stort missnöje bland befolkningen → Ryska revolutionen 1917.
- Den 3 Mars 1918 slöt Ryssland fred med Tyskland.

Italien

Hade ju i början av kriget varit med i centralmakternas förbund. De blev lovade en del landvinningar av Österrike-Ungern om de var med på deras sida. Nu blev det inte bättre än att Italienarna kände sig lurade, de ansåg sig inte få det de blivit lovade (dessutom passade Italienarna på att under ytterligare förhandlingar kräva ännu mer...). Det hela resulterade i att Rom den 4 maj 1915 förklarade att det inte längre fanns något förbund mellan Italien och centralmakterna. Faktum var att de redan den 26 april hade slutit ett hemligt avtal med ententen och den 23 maj 1915 förklarade Italien krig mot Österrike-Ungern. Så det kan gå...

USA

To the rescue... Nu var det faktiskt så att kriget i stort sett var avgjort redan innan USA sände sina trupper. Men hotet om att de skulle komma var avgörande, det tvingade nämligen tyskarna till en sista stor offensiv på västfronten under våren 1918. Ententen lyckades hejda den tyska framryckningen.

Det finns ett antal saker som brukar tas upp som avgörande om varför USA gav sig in i kriget;

- USA hade drabbats hårt av det tyska ubåtskriget. Den 7 maj 1915 sänks Lusitania, handels- och passagerarfartyg, och 1 200 människor dör (endast 128 är amerikaner). President Wilson tvingas av opinionen att vara barsk mot tyskarna...
- 19 januari, 1917: Brittiska chifferexperter lyckas snappa upp och lösa ett telegram från den tyske utrikesministern *Zimmermann*, ställt till den tyske ministern i Mexico. I telegrammet utlovades Mexico stöd från Tyskland om man försökte ta tillbaka de delar man förlorat i kriget mot USA 1848. (Tyskarnas tanke var här givetvis att om USA blev upptagna av ett eget krig skulle de inte ge sig in i deras...)
- USA ser sig som den nation som ska lyckas hålla ordning och fred mellan de andra länderna. Dvs. lite samma storhetsvansinne som nu förtiden...

Så här gick det...

- 2 april 1917, håller presidenten tal till kongressen och ”ber om lov” att förklara krig.
- I juli 1918 hade en miljon unga amerikanare skickats till Frankrike och denna insats kom att avgöra kriget. Mer än 2 miljoner soldater skeppades till Europa. Många av dem kom för sent för att egentligen se/delta i några striderna.
- Totalt dog 112 432 amerikanska soldater, varav hälften pga. sjukdom (influensa).

*Amerikansk
propaganda affisch*

Krigets slutskede

När ententen fick förstärkning av de amerikanska trupperna insåg Hindenburg att det var kört. Tyskland hade inga reserver kvar att sätta in i striderna, stridsmoralen var i upplösningstillstånd och en svår influensaepidemi (spanska sjukan) härjade bland trupperna.

- November 1918 lägger Österrike-Ungern, Bulgarien och Turkiet ner vapnen.
- Den 11 november 1918 slöt tyskarna ett avtal om eldupphör/vapenstillestånd. De drog sig tillbaka från de ockuperade områdena i Frankrike och Belgien.

Versaillesfreden

Så kallas fredsavtalet mellan Tyskland och Ententen efter första världskriget. Används ofta som samlade benämning på de olika fredsavtal som slöts efter detta krig.

Tro nu inte att tyskarna hade något att säga till om i det här läget. Den 28 juni 1919 undertecknades fredsfördraget i Spegelsalen i Versailles slott (där av namnet). Samma sal hade en gång skådat det tyska kejsardömet tillkomst... Ironiskt nog!

Närvarande var bl a Frankrikes president Georges Clemenceau, den amerikanske presidenten Woodrow Wilson och den brittiske premiärministern Lloyd George. Woodrow Wilson ville att förlorarna skulle behandlas rättvist och hade gjort upp ett förslag på 14 punkter som man utgick ifrån. Men det ansågs för snällt av de övriga, ländernas ledare blev oense. Frankrike ville tillintetgöra Tyskland ekonomiskt och militärt, för att förhindra framtida hot. Så Tyskland fick hela skulden för kriget och var därför de som fick lida mest i uppgörelsen.

Freden i Versailles betraktas av somliga historiker som den indirekta orsaken till andra världskriget. Man anser att om inte Tyskland ställts inför så hårda krav i fredsavgörelsen skulle inte nazisterna kunnat ta makten i Tyskland. Fredsavgörelsen sågs som en stor nationell förnedring av tyskarna.

Vad gick då fredsavtalet ut på?

Huvudprincipen vid de olika fredsfördragen blev *nationalitetstanken*, som också ledde till bildandet av de nya staterna. De viktigaste resultaten av freden blev:

- Tyskland tvingades till ett stort *krigsskadestånd* till Frankrike, så stort (269 miljarder guldmärk) att det skulle visa sig orealistiskt att betala. Det blev en sådan börda för nationen att det istället gjorde att antidemokratiska rörelser fick en god grund.
- Tysklands armé nedrustades till högst tillåtna 100 000 man och avrustades materiellt.
- Tyskland måste avträda *Elsass-Lothringen* till Frankrike
- *Rhenlandet* blev en demilitariserad zon. Allierade trupper skulle ockupera området i femton år för att kontrollera att Tyskland uppfyllde fredsvillkoren.
- *Ostpreussen* avskiljdes från övriga Tyskland av en polsk landremsa, den så kallade *poliska korridoren*.
- Tyskland förlorade alla sina *kolonier*, som tilldömdes det nybildade NF, nationernas förbund, och de kom att förvaltas på mandat av de segrande makterna.
- Det *Osmanska riket* (det turkiska) föll samman och ur askan steg den nya republiken *Turkiet* fram. *Syrien* och *Libanon* blev franska mandat medan England förvaldade *Jordanien* och *Palestina*.

Nya stater bildas:

- Ryssland hade tvingats avstå de baltiska staterna i och med Brest-Litovskfreden. Nu erkänns således *Estland*, *Lettland* och *Litauen*
- Även *Finland* och *Polen* erkänns
- Det tidigare Österrike-Ungern delas upp i *Österrike*, *Ungern*, *Tjeckoslovakien* och *Jugoslavien*.
- *Rumänien* utökades genom att det fick forna ungerska och ryska områden
- *Grekland* utökades på Turkiets bekostnad

(Se förändringarna på kartan)

Sammanfattning i siffror:

Under 1790-1914 dog totalt, under alla då pågående krig, 6 miljoner människor.

Under 1914-1918 dog totalt 13 miljoner soldater...

...lägg till det alla skadade och invalidiserade...

...och de som dog av spanska sjukan 1918-1919 = 20 miljoner människor...

Totalt kommer man upp till slutsumman 50 miljoner döda och svårt sårade under kriget

Någon har gjort uträkningen att under första världskriget stupade 4 i minuten/240 i timmen/ 6 400 om dagen... Under slaget vid Somme var genomsnittet 10 000 döda om dagen.

Varför heter det världskrig?

Förstörelsen var större och drabbade så många fler länder än något annat krig tidigare gjort.

De flesta världsdelar var involverade på ett eller annat sätt:

Europa – Främsta krigsskådeplats. Några länder (t ex Sverige och Schweiz) höll sig neutrala.

Afrika – strider förekom även här, i kolonierna.

Asien – Ryssland, Turkiet, Mellanöstern var inblandade i kriget, men även Japan.

Australien – bidrog med soldater.

Amerika – USA bidrog med soldater.

Ubåtskrig i Atlanten

Många forskare och historiker menar att det var första världskriget och den nya brutaliteten som möjliggjorde andra världskriget och förintelsen. Paralleller mellan första och andra världskriget:

- Det *systematiska dödandet* var av samma art i skyttegravarna som senare i gaskamrarna.
- *Gas* användes under båda världskrigen.
- *Taggtråd* användes som hinder för att hålla fienden borta, sedan som hinder för att hålla fångarna inne.
- *Brutaliteten* under första världskriget visade för första gången i historien att vi är kapabla till den sortens dödande, systematiskt och massdödande. Förintelsen blev visuellt möjlig när så många döda fanns framför allas ögon.

Följande länk leder till en sida där du kan testa dina kunskaper om första världskriget:

<http://members.fortunecity.com/gertfors1/historia/foerstav.htm>

Versaillesfreden blev av flera anledningar en misslyckad fred som bara höll i 21 år. En kort paus mellan två världskrig...

Nationernas förbund – föregångare till FN

USA:s president Woodrow Wilson ville försöka se till att inget annat liknande krig skulle kunna hända igen. Därför skapades en organisation som skulle ha till uppgift att bevara freden i världen – Nationernas Förbund (NF). Alla världens länder skulle vara medlemmar där. 1928 var 55 stater medlemmar. Tyskland drog sig dock ur 1933 när nazisterna tog makten och 1940 upphörde NF. Konstigt nog blev USA aldrig medlemmar...

Hur förändrade första världskriget de ”vanliga människorna” i samhället?

Det här kriget skilde sig, som ni redan vet, från alla tidigare krig. För första gången avgjorde inte antalet soldater vem som vann, utan vem som hade den starkaste industrin.

Krig → män går ut i krig

Männen utgör den huvudsakliga arbetskraften → brist på arbetskraft

Bristen på arbetskraft → bättre läge för den arbetskraft som finns kvar → kan ställa högre krav. I flera länder kommer arbetarpartier med i regeringen för första gången.

Bristen på arbetskraft → kvinnorna får ge sig in i yrkeslivet och visa att de klarade av jobb som tidigare varit manliga, ex polis, brevbärare, industriarbetare → ökad jämlikhet

Även skillnaden mellan de olika samhällsklasserna minskade genom kriget. Alla led, alla kände av matbristen, människor från alla samhällsklasser dog i skyttegravarna, adel bredvid bonde.

Krigets viktigaste följder

- Nu var inte längre något Europeiskt land en stormakt. USA blev den nya supermakten.
- Slutet för tre kejsardömen;
 - Tysklands kejsare avgick.
 - Österrike-Ungerns kejsare avgick och landet delades upp i tre stater.
 - Tsaren i Ryssland avsattes genom revolution. Första kommunistiska regeringen i världshistorien tog makten.
- Nya stater bildades av de delar som Österrike, Tyskland och Ryssland fick avstå. Tanken var att varje folk skulle få sitt eget land. Finland, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tjeckoslovakien, Ungern, Jugoslavien.

...den kanske viktigaste följden av alla – Andra världskriget... fortsättning följer

Mellankrigstiden 1920-1939

Här beskrivs några viktiga saker som hade betydelse för hur det gick...

Weimarrepubliken 1919-1933

Det tyska kejsardömet slutade ju sina dagar under slutet av första världskriget. En ny republik skulle bildas och den politiska makten låg hos socialdemokraterna. Den nya nationalförsamlingen sammanträdde i Weimar, dä rav namnet.

Varför misslyckades då Weimarrepubliken? (eg. varför blev det krig igen?)

- Mycket av det gamla Tyskland levde kvar. Klasskillnaderna var fortfarande tydliga, ämbetsmän, höga militärer och domare var fortfarande adel. Dessa var motståndare till den nya demokratin som ju hotade deras ställning. Helt enkelt brist på demokratisk tradition.
- Nederlagen i första världskriget var svåra att smälta för många. Lägg till det de tuffa villkoren i fredsfördraget.
- De ekonomiska lågkonjunkturerna under 1920-talet. Det stora krigsskadeståndet, inflation i Tyskland (som skyldes på judarna), den stora börskraschen september 1929.
- Splittringen mellan de demokratiska partierna. Hade de hållit ihop 1932 skulle Hitler aldrig ha utsetts till chef för regeringen.

Nazistpartiets tillkomst på 20-talet

- 1919** Deutsche Arbeiterpartei (DAP) bildas. Hitler är inte med och startar, han blir medlem nr 555.
- 1920** I februari byter partiet namn till NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) och förklarar sig vara ett samlingsparti för nationalism och socialism.
Hitler var med och presenterade partiprogrammet, alltså vad man stod för. Det var ca 25 punkter och redan i den fjärde punkten förbjuds judar som medlemmar i staten. Man ser inte på judar som en religiös grupp utan som en ras.
Några andra utav punkterna var:
Imperialism – att återupprätta Stortyskland
Militarism – att ha en stor och stark krigsmakt till att genomföra allt
Führerprincipen – en allsmäktig ledare
- 1921** I augusti blir Hitler partiledare för NSDAP (Nazistpartiet).
- 1923** I november försöker sig Hitler på att ta makten med våld men misslyckas.

Men, folk måste väl ha förstått vart det hela var på väg? Det partiet fick väl inga röster?

- 1928** NSDAP får 2,8 % av rösterna
1930 NSDAP får 18,3 % av rösterna, 400 000 medlemmar
1932, juli NSDAP får 37,4 % av rösterna, 1 000 000 medlemmar
1932, dec NSDAP får 31 % av rösterna men är ändå det största partiet.
1933, jan Hitler utnämns till Rikskansler.

Efter januari 1933 går allt väldigt fort:

- Inom en månad var yttrande- och mötesfriheten borttagen. Alla föreningar som fanns (från idrottsklubb till kör) antingen förbjöds eller gjordes om till en nazistisk förening.
- Landet blev en diktatur.
- Nazistpartiet blev det enda tillåtna partiet.
- Alla skolböcker som nazisterna inte godkände togs bort ur undervisningen, de brändes.
- Men Hitler höll sitt löfte om ”arbete och bröd”. Stora arbeten som bostäder, sportarenor och motorvägar (Autobahn) gav många statliga jobb.
- 20 mars upprättas det första koncentrationslägret i Daschau

1933 bodde det ungefär 600 000 judar i Tyskland. De utgjorde mindre än 1 % av den totala befolkningen. Så få och ändå, tydligen, så farliga! Mer än 100 000 judar hade slagits för tyskarna under första världskriget. När vi hör och läser om antisemitism¹ och jude förföljelser tänker vi ofta på andra världskriget. Men det började tidigare...

1933 april	Judiska advokater, läkare och affärer utsätts för bojkott. ”Uppsägning” av alla ickeariska statliga tjänstemän. Begränsning av hur många judiska elever det får vara i varje tysk skola.
maj	Böcker av judiska författare (och andra emot nazism) bränns på bål.
juli	lag som tillåter tvångssterilisering i syfte att ”förbättra den tyska rasen”
sept.	”Uppsägning” av alla judiska konstnärer.
okt	”Uppsägning” av alla judiska journalister.
1935 sept	Nürnberglagarna ² –antijudiska raslagar – träder i kraft.
1936	Judar får inte tävla i idrott för Tyskland. OS hålls i Berlin! Judar får inte arbeta som veterinärer.
1938 mars	”Judelagarna” införs även i Österrike som nu är ockuperat av Tyskland.
april	Judar måste registrera sin förmögenhet och egendomar.
juni	Judar får inte längre bedriva handel eller arbeta som läkare.
aug.	Alla judar måste ta tillnamnen Sara eller Israel
okt	Judars pass stämplas med J, leder till att färre judar kan fly.
nov	Judiska barn förbjöds leka med ”ariska”. Judiska barn slängs ut ur skolorna.
9-10 nov	Kristallnatten ³
nov	Judiska barn får inte längre gå i tyska skolor.
dec	Judar uppmanas att inte gå på bio, teater eller konserter. De får inte vistas på stränder, semesterorter. Deras körkort dras in, förbjöds att arbeta på universitet, högskolor och bibliotek.

Förföljelsen fortsatte och förvärrades när kriget hade brutit ut. Till slut var det mesta förbjudet; en jude fick inte ha skrivmaskin, radio, telefon, pälskläder, yllekläder, cykel, husdjur. En jude fick inte äta kött eller fisk.

¹ def. antisemitism; 'en struktur av fientliga föreställningar eller handlingar riktade mot judar som kollektiv, vars syfte är att fjärra, driva bort eller förintä judar, just för att de är judar.'

² Nürnberglagarna – antijudiska raslagar. Judar görs genom lagarna till en andra klassens medborgare. De får bl a inte gifta sig eller ha sex med ariska personer. De mister även sin rösträtt.

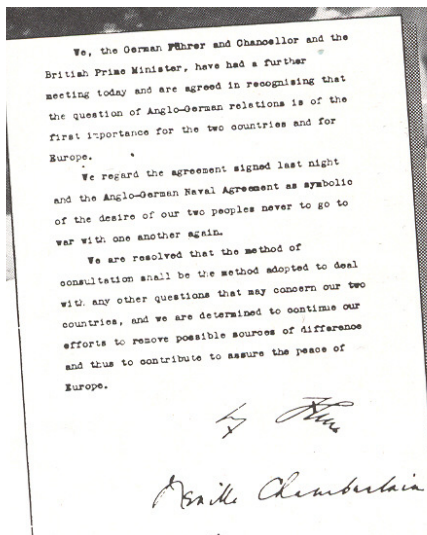
³ Kristallnatten; Nazistiskt experiment på hur vanliga människor skulle reagera på våld mot judar. Under natten mellan 9 och 10 november 1938 bränns, plundras och förstörs tusentals judiska hem, synagogor och butiker i hela Tyskland. Nära 100 judar dödas och 30 000 förs till koncentrationsläger. Judarna själva fick skulden för förstörelsen och tvingades betala alla reparationskostnader. Inga protester kom från vanligt folk, trots allt våld. Så nu visste nazisterna att de kunde ”härja fritt”.

Det är viktigt att komma ihåg att det inte bara var judar som var utsatta av nazismens rasism och förtryck. Andra grupper som drabbades hårt var romer (zigenare), homosexuella, Jehovas vittnen (och andra religiösa grupper), handikappade och andra grupper som inte passade in i nazisternas bild av det "rena ariska folket". Endast de som var 'friska' fick finnas och få chans att reproducera sig.

Vad hände åren precis före kriget?

Hitler ansåg att Tyskland var för litet för det nya Stortyskland som ville uppnå, de behövde mer 'levnadsrum', *lebensraum*, ett av hans favorituttryck. Det nya utrymmet skulle tas i de östra delarna av Europa. Dessa områden var glest befolkade och bördiga.

1938 intar han Österrike och ansluter landet till det Tyska riket. Självklart reagerar de andra "demokratiska" delarna av Europa, men ingen vill ju ha ett nytt krig så Hitler får hållas. Sedan försöker han samma sak med Tjeckoslovakien. Ett område nära tyska gränsen, **Sudet området**, ska genast inkorporeras med Tyskland kräver Hitler. Åter muttrar övriga Europa, så får man ju inte göra...men de vill ju undvika krig så Hitler får sin vilja igenom än en gång. Han meddelar även att detta är "det sista territoriella krav" han har i Europa. Medan han förhandlar med Storbritannien och Frankrike om "Sudetfrågan" går Hitler med på att skriva under ett fördrag om att Tyskland och Storbritannien aldrig ska gå i krig mot varandra...

Hitlers underskrift på fördraget

Tysklands expansion 1938-1939

I mars 1939 har Hitler ångrat sitt tidigare uttalande, han vill ha **hela Tjeckoslovakien**. Så han ordnade ett möte med Tjeckoslovariens president och sa att antingen skriver du under på att fler områden tillhör Tyskland eller så bombar och invaderar vi ert land... Presidenten skrev under. Samtidigt utropades Slovakien till en självständig stat, men lydde egentligen under Tyskland.

Oj, oj så arga de blev i Frankrike och Storbritannien. Tänk att Hitler hade ljugit för dem!

När Hitler dessutom talar om att han **nu vill ha Polen** utfärdar de en skarp varning. Nu menar de allvar! Om Hitler rör Polen så ska Storbritannien och Frankrike göra allt som står i deras makt för att hjälpa landet.

Nu tänker Hitler till lite. Han kommer ihåg hur det var i det förra kriget (jorå, han var med och krigade då, trivdes väldigt bra i armén förövrigt – kom på att han gillade krig), när landet var tvunget att kriga på två fronter. Så vill han inte ha det igen.

I augusti 1939 sluter därför Tyskland och Sovjetunionen en pakt. De fördelar de Östeuropeiska staterna mellan sig som om det vore en bit tårta, och lovar att strunta i vad den andre gör med sina bitar.

Andra världskriget 1939-1945

Den 1 september 1939 går de tyska trupperna till angrepp mot Polen. Två dagar senare förklarade Frankrike och Storbritannien krig mot Tyskland. Vi har ett nytt världskrig.

Vilka var på vilken sida?

Axelmakterna (tre aggressiva diktaturer)

Japan - Leddes av kejsare Hirohito, ansåg sig ha rätt att härska över människor som de tyckte var mindre värda

Italien – Styrdes av fascistledaren Mussolini som dyrkade våld och ville göra Italien lika mäktigt som under Romarriket

Tyskland – Här hittar vi ju Hitler och hans tankar och värderingar känner vi ju redan till...

De allierade

Storbritannien – Var det enda Europeiska land som Hitler inte lyckades erövra, de blev lite ensamma...

Sovjetunionen – gick med när Tyskland anföll dem, efter att pakten brutits.

USA – gick med när Japan anföll dem.

Tyskarna gjorde åter igen en "Schlieffen", dvs. försökte undvika de franska gränsposterna genom att gå genom Belgien och Nederländerna. Dessa två länder ska mer korrekt räknas som ockuperade/neutrala (men flertalet människor "höll" på de allierade).

Krigets framfart:

1 sept 1939 Tyskland intar Polen (*Blixtkrig* – snabbt anfall med stridsvagnar och flyg). Den 17 september var Polen besegrats och delades mellan Tyskland och Sovjetunionen.

30 nov 1939 Sovjetunionen går över gränsen till Finland = *Vinterkriget*. Finnarna sätter upp gott motstånd och Sovjetunionen förlorar många man. Men den 13 mars 1940 tvingas finländarna sluta fred. De fick avträda en del land till Sovjetunionen.

9 april 1940 Tyskland ockuperar Danmark och Norge.

10 maj 1940 Tyskland anfäller Frankrike genom Belgien och Nederländerna. Belgien kapitulerar 28 maj och Nederländerna den 15 maj.

14 maj 1940 Tyskarna intar Paris.

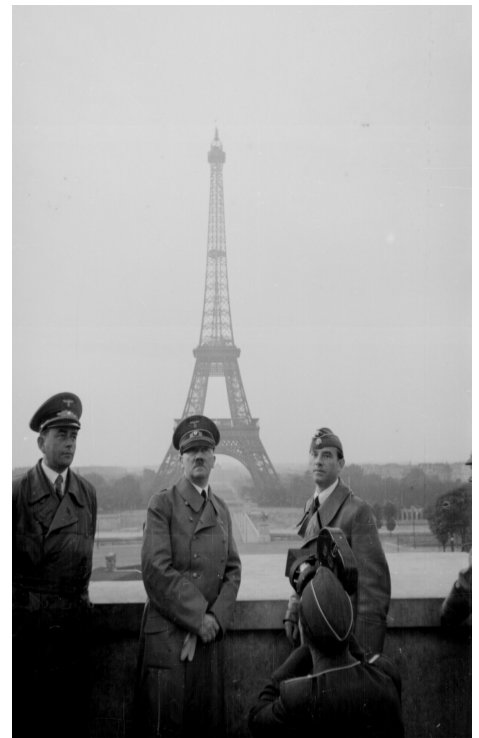
22 maj 1940 Frankrike kapitulerar och ockuperas. Det kostade fransmännen ca 90 000 liv och 2 miljoner krigsfångar.

Juli 1940 Hitler inleder bombningar av Storbritannien.

18 juli 1940 Storbritannien börjar bomba Tyskland.

7 sept 1940 "Londonblitzen" inleds. London bombas varje dag i 57 dygn.

Maj 1941 Tyskland avslutar anfallet mot Storbritannien. Inser att det inte kommer att gå att inta landet.

Hitler i Paris juni 1940

Hitler väljer nu att vända sitt intresse åt ett annat håll...

Sommaren 1941 hade Hitler nått höjdpunkten, han låg bakom de största erövringarna en stat någonsin gjort. Hela Europa med undantag för de neutrala länderna (Sverige, Schweiz, Spanien och Portugal) var antingen ockuperat eller styrt av en tyskstyrd regering, som t ex i

Frankrike. Endast Storbritannien var obesekrat. Hitler trodde att han skulle kunna behålla kontrollen trots att en ny front öppnades. Nu skulle han uppfylla sitt andra delmål, inta Sovjet och utrota kommunismen.

Kommunismen var en av Nazismens värsta fiender. Avtalet med Sovjetunionen ansåg Hitler var till för att brytas (han ansåg ju det om de flesta avtal...).

22 juni 1941 **Operation Barbarossa**; Tyskland invaderar Sovjet med 3 miljoner soldater.

Med sig fick tyskarna Ungern, Rumänien och Finland. Stalin hade blivit varnad, men inte tagit det på allvar (han litade på deras avtal...), så ryssarna var oförberedda. Hitler räknade med ett snabbt avslut på anfallet.

Okt 1941 Hitler blir kaxig och meddelar i ett tal: "...Idag förklarar jag, utan förbehåll, att fienden i öster har blivit slagen och aldrig kommer att resa sig igen..." Vilken miss av Hitler!

Sedan kom det som Hitler inte hade räknat med – den ryska vintern! Den tyska armén saknade vinterutrustning, stridsvagnar och flygplan vägrade starta i kylan, patronerna frös fast i ammunitionsbanden. På ett par dagar förlorade Tyskland 100 000 man pga. förfrysningar.

7 dec 1941 Pearl Harbour⁴

8 dec 1941 USA förklarar krig mot Japan. Storbritannien ställer sig bakom.

11 dec 1941 Tyskland och Italien förklarar krig mot USA.

Vid jultid 1941 befann sig halva världens befolkning i 38 länder i krig. God jul!!

31 jan 1943 De sista tyska trupperna ger upp efter hårda strider på östfronten. De retirerar och förföljs av den starkare Röda armén mot Berlin.

6 juni 1944 Dagen D⁵.

25 aug 1944 Paris befrias av de allierade trupperna

25 apr 1945 Möttes amerikanska och ryska trupper i Torgau, en stad i östra Tyskland sydväst om Berlin. Några dagar senare intar ryssarna Berlin.

30 apr 1945 Nu inser t.o.m. Hitler att allt är förlorat. Han tar sitt liv i sin bunker.

7 maj 1945 Tyskland kapitulerat på alla fronter. **Kriget är slut i Europa.**

6 aug 1945 USA fäller atombomb nr 1 över Hiroshima kl 08.15. 60 000-80 000 dog omedelbart, ytterligare 70 000 svårt skadade.

8 aug 1945 Sovjetunionen förklarar krig mot Japan.

9 aug 1945 USA fäller atombomb nr 2 över Nagasaki. 35 000 dödas omedelbart.

15 aug 1945 Japan kapitulerar.

3 sept 1945 **Andra världskriget är officiellt slut.**

⁴ Strax före kl 07.55 på morgonen den 7 december 1941 anföll japan den amerikanska Stillahavsflottan i Pearl Harbour på Hawaii. 353 japanska stridsflyg anföll i två vågor. På mindre än två timmar hade fem slagskepp sänkts, ytterligare sexton skadats allvarligt samt 188 flygplan förstörts. Nästan 2 400 amerikaner dödades och 1 200 skadades. Följ gärna den här länken, där du kan följa anfallet steg för steg med bilder och text: http://www.discoverychannel.se/ww2/pearl_harbour/pearl_harbour.shtml

⁵ Klockan 6.25 på morgonen den 6 juni 1944 inleddes de allierades invasion för att befria Europa från nazisternas grepp. Invasionen påbörjades längs en 65 km lång strandremsa i nordvästra Frankrike. Landstigningen i Normandie var ett av andra världskrigets absolut viktigaste slag och bar kodnamnet Operation Overlord. De marina styrkorna transporterade mängder av marktrupper till stranden, samtidigt som fallskärmstrupper landade längre in i fiendens territorium för att anfälla bakifrån. Närapå 6 500 landstigningsfartyg krävdes för de över 130 000 allierade soldaterna som landsteg på fem stränder för att ta sig vidare mot Normandie. Över 12 000 flygplan stod för flygunderstödet, bland dessa 1 000 plan enbart för fallskärmstrupperna. Följ gärna denna länk, där du kan följa operationen steg för steg med bilder och text: http://www.discoverychannel.se/ww2/d_day/d_day.shtml

Andra viktiga slag: (endast för att det är intressant)

Miraklet vid Dunkerque: Tyskarna hade ringat in de allierades trupper vid engelska kanalens stränder. Räddningen blev att Hitler gjorde något som än idag är oförklarad. Han beordrade trupperna att göra halt nära Dunkerque. Resultatet av denna handling blev "miraklet vid Dunkerque". I en vecka från den 25 maj 1940 seglade en armada av allehanda båtar över kanalen för att evakuera de allierade soldaterna. Allt som flöt sattes in: fiskebåtar, små segelbåtar och t o m en hjulångare som vanligtvis trafikerade Themsen. Alla som deltog i aktionen utsattes för hårt bombardemang men det avskräckte inte besättningarna. När Hitler insåg vad som var på väg att hända gav han order om ett direkt anfall den 26 maj, då hade emellertid de allierade hunnit sätta upp artilleripjäser runt de instängda soldaterna. Tyskarna nådde därmed inte stränderna och mellan den 26 maj och den 4 juni evakuerades 338 226 man från Dunkerque av 861 olika fartyg, varav 243 sänktes.

Slaget om el-Alamein; från 23 oktober till 3 november 1942 stred soldater från Storbritannien, Australien, Nya Zeeland, Sydafrika, Indien och Frankrike mot fältmarskalk Rommels tyska och italienska trupper. De var hälften till antalet och led stor brist på truppförstärkningar och proviant. De möttes i el-Alamein, en liten stad 100 km från den egyptiska hamnstaden Alexandria. Slaget inleddes med kraftigt artilleri från de allierade – det kraftigaste sedan första världskriget. Efter tio dagars oavbrutna anfall lyckades de allierade slutligen bryta igenom fiendens linjer under en intensiv natt. Axelmakternas trupper tvingades retirera hela vägen till Tunisien. Det var en oerhört viktigt seger för de allierade. Slaget om el-Alamein var de allierades första betydande seger över tyska Wehrmacht. Vid ett senare tillfälle sa Churchill: »Vi hade ingen seger före det, och ingen förlust efter det.«

Några av de skyldiga för hemskheterna under andra världskriget:

Adolf Hitler, Rikskansler/Führer

Född den 20 april 1889 i Österrike. Sökte till konstakademin i Wien, men kom inte in. Arbetade istället bl a som målare och murare. Under den perioden formades hans politiska och antisemitiska tankar.

Deltog vid fronten i första världskriget och fick Järnkorset för tapperhet i fält men steg aldrig högt i graderna.

Skrev boken "Mein Kampf" (Min kamp) medan han satt i fängelse.

Var förälskad i sin systerdotter Geli Rubal, hon tog sitt liv med Hitlers pistol 1931.

Gifte sig den 29 april 1945 med sin hemliga älskarinna Eva Braun.

Den 30 april 1945 tog han och hans fru sina liv i bunkern i Berlin.

Kropparna brändes sedan av Hitlers chaufför Erich Kempka.

Herman Göring, Riksmarskalk, Chef för Luftwaffe

Född den 12 januari 1893 i Bayern, Tyskland. Var under första världskriget ett riktigt flygaress. Tvingades i landsflykt och tog sig då till Sverige, där han gifte sig med en svenska 1922. Vårdades även på sinnessjukhus i Stockholm pga. morfinmissbruk.

Göring insåg tidigare än Hitler att kriget var förlorat. Han bad då att få förhandla med de allierade. Detta såg Hitler som högförräderi och fråntog Göring alla hans utmärkelser och sin titel. Göring åtalades 1945 vid Nürnbergprocessen för sina krigsförbrytelser. Han dömdes till döden genom hängning. Men han hann ta livet av sig med hjälp av cyankalium i sin cell den 16 oktober 1946, bara två timmar innan hängningen skulle ha ägt rum.

Heinrich Himmler, Reichsführer-SS

Född den 7 oktober 1900 i München, Tyskland. Blev chef för Schutzstaffeln (SS) 1929 och inrikesminister 1943. Himmler var en av Hitlers närmaste förtrodda och blev ledare för Hitlers livvakt SS 1929. Inom SS hade Himmler den för honom unika gradbeteckningen *Reichsführer-SS*. I andra världskrigets slutskede försökte han i största hemlighet åstadkomma en separatfred med västmakterna, bl.a. genom kontakter med Folke Bernadotte. Hitler fick några dagar före sin död veta detta och uteslöt Himmler ur NSDAP och avskedade honom som chef för SS. Himmler tillfångatogs av brittiska trupper men begick omgående självmord, den 23 maj 1945, genom att bita sönder en cyanidkapsel.

Joseph Goebbels, Propagandaminister

Född 29 oktober 1897 i Reyhd, Tyskland. Minister för folkupplysning och propaganda från 1933. Var den som iscensatte och gav order om Kristallnatten. Hade riktigt hemska tankar och idéer angående judarna. Hans dagbok har hittats och där kan man läsa t ex: *"Judarna har förtjänat den katastrof som de i dag upplever. De kommer att samtidigt med våra fiender få uppleva sin egen förintelse. Vi måste påskynda denna process med kall hänsynslöshet och vi gör därmed den lidande och sedan årtusenden av judendomen plågade mänskligheten en ovärderlig tjänst."*

Sedan Adolf Hitler 30 april 1945 skjutit sig blev Goebbels rikskansler (i 29 timmar). Dagen efter, 1 maj 1945, lät han mörda sina sex barn med gift, varefter han själv och hustrun Magda Goebbels lät skjuta sig.

Organisationer inom nazityskland:

Wehrmacht; tyska för försvarsmakten, Det var tysklands stridskrafter som indelades i Heer, Marine och Luftwaffe, dvs. armé, marin och flygvapen som 1935 ombildades och ställdes under Adolf Hitlers personliga befäl. Wehrmacht upphörde att existera till följd av den villkorslösa tyska kapitulationen i maj 1945.

Schutzstaffeln eller **SS;** tyska för "skyddsskårer". Det var ett paramilitärt kampförbund med elitpersonal tillhörande det tyska nazistpartiet. Det bildades för att fungera som Adolf Hitlers personliga livvakt och för att vakta partimöten. Vid krigsutbrottet för andra världskriget steg antalet medlemmar i SS till 250 000.

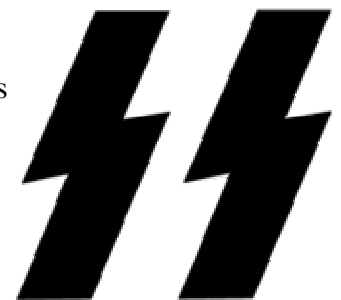
1936 hade SS också tagit över kontrollen över statens hemliga säkerhetspolis,

Gestapo. SS utvecklades under kriget till en effektiv och dödlig kraft.

Under storhetstiden kunde organisationens namn och dess rykte om effektivt och brutalt våld skrämna vem som helst. Hitler gav SS kontrollen över samtliga

koncentrationsläger och gav dem befogenheten att kontrollera övriga statsorgan maktutövande i alla de länder som var ockuperade av tyskarna.

Waffen-SS; SS militära gren som bildades i december 1940 för att delta i krigshandlingar sida vid sida med den reguljära krigsmakten

SS emblem

30 september 1946 förklarade domstolen i Nürnberg i sitt domslut, att hela SS-organisationen var en kriminell organisation. Förklaringen underströks av uttalandet "SS användes för brottsliga syften, innefattande förföljelse och utrotning av judar, brutalitet och mord i koncentrationslägren, excesser i förvaltningen av ockuperade områden, verkställandet av slavarbetsprogrammet, samt den undermåliga behandlingen av och morderna på krigsfångar".

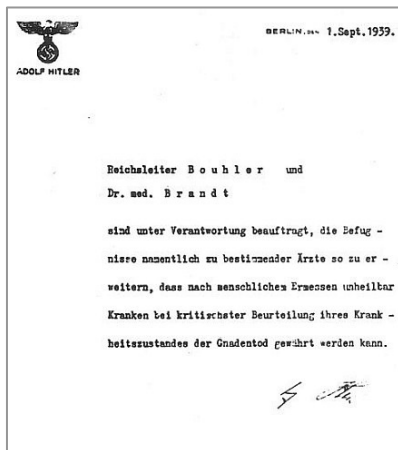
Varför ska man undervisa om förintelsens historia?

- Försvara demokratin – visa vad som kan hända annars
- Psykologiska effekter – hur man kan få många med sig
- ”Det får aldrig hända igen”
- Hur många finns det som förnekar Franska revolutionen?
Hur många finns det som förnekar Förintelsen?

”Ingen som inte har fått igenom detta kan någonsin förstå det. Förhoppningsvis kommer ni aldrig att förstå.”
(överlevande)

Eutanasi programmet (viktigt förspel till förintelsen) (s. 46 ”..om detta må ni berätta..”)

Kallas också T-4, efter adressen Tiergartenstrasse 4 i Berlin, där NSDAP:s huvudkontor låg. Startades hösten 1939 med 6 st eutanasi center. Eutanasi betyder dödshjälp, men det här var fråga om mord på patienter, mentalsjuka och andra mindre ”livsvärdiga”. De gasades ihjäl och för första gången användes brännugnar för att bli av med kropparna. Befolkningen började undra, det ledde till protester. I oktober 1941 lades programmet ner officiellt, men det fortsatte i hemlighet. Minst 70 000 personer föll offer för T-4 programmet.

Hitlers godkännande av Eutanasi programmet

Krematorierök över staden Hadamar

Uppsamling i Getton (s. 22 ”...om detta må ni berätta...”)

De första gettona bildas i början på 1940. Totalt fanns hundratals små och stora getton i Polen och östra Europa. Judarna skulle föras ihop i getton för att lättare kunna bli kontrollerade. Gettona var en början på en koncentrations och insamlingsprocess och underlättade för nästa steg i förintelsen. Livet i gettot var grymt. 1942 dödades alla gravida i gettot i Vilnius. Graviditet förbjöds.

”Den slutgiltiga lösningen” (Endlösung)

- Steg 1 - 1941 började det systematiska dödandet av judar. 22 juni ’41 inleddes Operation Barbarossa. Einsatzgruppe A-D hade då i uppgift att skjuta romer och judar. De förde bok över hur många de sköt och rapporterade detta till Berlin. Utanför Kiev, vid en ravin som heter Babi Yar, arkebuserades 35 000 judar 27 till 28 september. Totalt dödades över 100 000 judar just där. På 5 500 platser i Polen har man hittat massgravar.
- Steg 2 - Gasvagnarna. Arkebuseringen var jobbig psykiskt och tog lång tid. Motorgas från lastbilar började användas istället. Första gången i Chelmno, det första förintelselägret i Polen i december ’41. Fångarna lastades i lastutrymmet och avgaserna leddes dit. Men även detta var ett dåligt alternativ; inte tillräckligt effektivt, för få dog åt gången, det var psykiskt påfrestande med rengöringen av lastbilarna. Man började samma år att experimentera med att använda insektsmedel i Auschwitz
- Steg 3 - Förintelseläger. Det var skillnad på koncentrationsläger och förintelseläger. I koncentrationslägren utnyttjades fångarna som arbetskraft, där förekom ingen systematisk avrättning. Alla läger låg i Polen. Polen hade en stor judisk grupp, så de slapp man frakta så långt. Det var en enkel lösning att deportera judar österut utan att frågor ställdes.
- Aktion Reinhard**, (s. 52 ”...om detta må ni berätta...”) döpt efter Reinhard Heydrich som kom på planen. Målet var att tömma Polen på alla judar. Startades mars 1942, rapporterades slutfört i nov 1943. Antalet dödade ca 1 700 000 judar. Reinhard dog av sviterna efter ett attentat mot honom i Prag 1942. Som hämnd för hans död lät nazisterna 10 juni 1942 mörda alla män över 16 år i den lilla tjeckiska byn Lidice, deportera alla kvinnor och flickor och förstöra hela orten.
- Steg 4 - Dödsmarschern. Vintern 1944-1945. Tyskland kommer till insikt om att de är på väg att förlora, den Röda armén kommer. De tömde lägren på fångar och tvingade stora grupper av judar att gå mot tyskland. Många dog av kyla och svält. Försökte de fly blev de dödade.

Lägren

Belzec – Byggdes 1940 som ett arbetsläger. 1941 byggdes förintelselägret Belzec, som blev det första av de s.k. Reinhard lägren. Lägret var i full gång i mars 1942. I slutet av samma år upphörde transporterna till lägret och i juni 1943 stängdes lägret helt. Det hade tagit 6 månader att röja undan efter massmorden. 600 000 personer dödades i Belzec. Två överlevde.

Chelmno – förintelseläger. Totalt dödades ca 300 000 judar här, ca 1000 om dagen. Lägret förstördes av tyskarna januari 1945. Tre personer överlevde Chelmno.

Treblinka –förintelseläger. Byggdes sommaren 1942 och ingick i Reinhard-lägen. Från 23 juli 1942 till mitten av augusti 1943 gasades eller sköts mer än 750 000 människor i Treblinka, bland dem cirka 2 000 zigenare. De flesta dödades omedelbart vid ankomsten. Den 2 augusti 1943 gjorde en grupp fångar uppror och cirka 300 personer lyckades fly, ett hundratal återfanns dock och sköts. Endast 50–60 personer överlevde kriget. De sista transporterna till Treblinka genomfördes i mitten av augusti 1943 från Bialystokområdet. I november samma år hade lägret helt förstörts.

Majdanek – Konzentrationslägret Majdanek var ett av de allra största lägren i Polen. Det fungerade både som arbetsläger, transitläger och förintelsläger. Mellan hösten 1941 och juli 1944 fördes ungefär 300 000 människor till Majdanek, 235 000 dödades eller dog av svält och hårt arbete. Av dessa var 48 procent judar och 31 procent polacker. Många av de ursprungliga byggnaderna finns kvar, liksom gaskammare och krematorium. Redan i november 1944 beslutades att Majdanek skulle bli museum.

Sobibor – förintelsläger. Började byggas i mars 1942. Med avbrott för några kortare perioder pågick dödandet från april 1942 fram till oktober 1943. Minst 250 000 människor dödades.

Den 14 oktober 1943 gjorde en grupp fångar uppror, flera SS-män dödades och cirka 300 fångar lyckades fly. En tredjedel av dessa fångades in och dödades inom några dagar, några tiotal klarade sig och överlevde kriget. De fångar som var kvar i lägret sköts och lägret monterades ner.

Auschwitz - Lägret **Auschwitz I** var avsett att fungera som arbetsläger. I slutet av 1941 upprättades ett andra läger cirka tre kilometer från huvudlägret – förintelslägret Birkenau, också kallat **Auschwitz II**. Detta läger kom gradvis att byggas ut med bland annat fyra stora gaskammare och krematorier. Hit fördes hundratusentals judar från hela Europa för att gasas ihjäl. Fram till november 1944, då gasningarna upphörde, beräknar man att minst 900 000 judar dödades direkt vid ankomsten utan att registreras. Cirka 200 000 judar togs ut till arbete. Överlevnadstiden för dessa fångar var mellan tre och sex månader.

Totalt fördes *minst* 1,3 miljoner människor till Auschwitz. Sommaren '44 saknas exakta uppgifter, 450 000 ungerska judar kom men blev aldrig ens registrerade. De skulle dö direkt. Drygt 230 000 överlevde eller förflyttades till andra läger från augusti 1944 till januari 1945. Då Röda Armén i januari 1945 befriade lägret fanns cirka 7 000 överlevande.

Ravensbrück – anlades 1938 av SS. Ett läger för kvinnor som utnyttjades som arbetskraft. Våren 1939 blev de första kvinnorna överförda från koncentrationslägret Lichtenburg till Ravensbrück. I april anlades ett läger för manliga fångar i anknnytning till kvinnolägret, och sommaren 1942 byggdes i närheten ett koncentrationsläger för ungdomar; Uckermark. Allt eftersom kriget utvecklade sig, anlade nazisterna mer än 70 mindre läger för kvinnor över hela Tyskland. Under åren 1939-1945 blev 130 000 kvinnor och barn och 20 000 män registrerade i lägret, plus 1 000 unga flickor i ungdomslägret Uckermark. Efter att det mot slutet av 1944 hade byggts en gaskammare, lät SS gasa ihjäl mellan 5 000 och 6 000 kvinnor. Särskilt judiska kvinnor mördades med injektioner med fenol.

De nya supermakterna

Innan kriget hade Storbritannien, med sitt jättelika koloniimperium, varit den ledande stormakten. Efter kriget var de inte så stora längre. Under de kommande decennierna avvecklades nästan hela kolonialväldet och eran som jordens mäktigaste stat var över. Överhuvudtaget bidrog kriget starkt till att övriga stormakters kolonialvälden i Afrika och Asien efterhand avvecklades.

- Sovjetunionen hade bara 20 år tidigare varit ett utfattigt jordbruksland men hade "tack vare" kriget också uppnått status som supermakt. (Till ett högt pris dock...) Man förfogade över världens största armé och kontrollerade nu i stort sett hela Östeuropa.
- Den amerikanska industrin var oskadad och USA stod nu för halva världens BNP. Faktum är att produktionen ökade med 50 % inom industrin efter kriget. Den nyvunna positionen som världens mäktigaste stat innebar att USA:s roll i världspolitiken blev helt annorlunda än innan.

Samarbetet mellan USA, Sovjetunionen och Storbritannien bröts snabbt efter kriget då Nazityskland inte längre fanns som ett gemensamt hot. Inom några år hade det s.k. *Kalla kriget* inletts och Europa delats politiskt. Ett block nära allierade med USA och ett annat block med sovjetiska "lydstater" i Östeuropa. Det kalla kriget ledde till en våldsam kapprustning mellan de två supermakterna och gav upphov till mängder med "lokala krig" som t.ex. Vietnam och Koreakriget. Kalla kriget upphörde först i slutet av 80-talet.

Andra världskriget i siffror:

Totalt fanns det ca 10 000 – 13 000 koncentrationsläger runt om i Europa. (Även här i Sverige skickade vi människor till arbetsläger...jodå, vi hade dem också).

Totalt dör ca 50 000 000 människor, varav tyskarna "bär skulden" för ca 21 000 000.

Totalt dör ca 6 000 000 judar. Det är ett stort tal som kan vara svårt att få grepp om. Ett exempel för att försöka förklara:

- Om vi skulle leva i 6 000 000 timmar skulle vi leva i ca 685 år.
- Om vi skulle resa 6 000 000 km skulle vi komma ca 150 varv runt jorden på ekvatorn eller fram och tillbaka till månen 14 gånger.
- Om man lägger 6 000 000 enkronor i en stapel på varandra blir den 12 000 m hög (Mount Everest är 8848 m)

Ca 275 000 handikappade dödas i Nazityskland, bara för att de är handikappade.

I februari-mars 1942 är 75-80 % av alla judar som skulle komma att dö vid liv.

I mars-april 1943 är 75-80 % av alla judar som skulle komma att dö redan döda.

Gå in på sajten <http://members.fortunecity.com/gertfors1/historia/andravae.htm> och testa dina kunskaper om andra världskriget.